BIBL. VRIJE UNIV.

27e JAARGANG No 40 12 JULI 1952

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Ds E. Th. v. d. Born, Prof. P. Deddens, P. Groen, Prof. Dr H. J. Jager en Prof. C. Veenhof.

Het nadrukken van de inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Medewerkers: Ds F. A. den Boeft, Helpman; Drs R. H. Bremmer, Zwolle; Ds J. v. Bruggen, Assen; Drs D. J. Buwalda, Kampen; Drs L. Doekes, Hilversum; Ds D. van Dijk, Groningen; Ds J. Francke, Rotterdam; K. van Huizen, Groningen; A. Janse, Breda; Dr P. Jasperse, Leiden; Ds B. Jongeling, Apeldoorn; Ds H. Knoop, Rotterdam; Ds J. Meester, Amsterdam; Mr Dr J. Meulink, Enschede; Drs H. M. Mulder, Kampen; Rudolf van Reest; Dr G. K. Schoep, Den Haag; A. Schilder, Den Haag; Ds H. J. Schilder, Utrecht; Ds J. Smelik, Groningen; Ds J. P. v. d. Stoel, Grootegast; D. Stroo, Bussum; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa, U.S.A.; Ds G. Visée, Kampen; Ds C. Vonk, Schiedam; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds D. K. Wielenga, Rotterdam; A. Zijlstra, Groningen.

Alle stukken bestemd voor de Redactie: Prof. P. DEDDENS, Spoorkade 7, Kampen; voor medewerkers: rechtstreeks aan hen of aan de administratie.

Adm.-adres: Oosterbaan & Le Cointre N.V., Goes. Tel. 2424 — Postrek. Nummer 406040 ten name van „DE REFORMATIE", GOES.

Abonn.: ƒ 4.50 per halfj., buitenl. ƒ 11,— per jaar; losse nummers 20 cent, alles bij vooruitbetaling. Advertentiën: 20 cent per m.m.

INHOUD: Hoofdartikel: Prof. Holwerda en zijn „eer", 2. — Aan onze lezers. — Uit de Schrift: „In dagen van ellende op God vertrouwen" (Jes. 50 : 10). — Kerkelijk leven: De kerkorde van de Ned. Herv. Kerk. - Kerkrechten of leden-rechten? - Nagift orgelfonds. - Is er van de komende synode der gebonden kerken gegronde verwachting? - Kerk-gezinsblad Canadese kerken. — Op en om 't kerkplein: Wat zullen we sturen: dameshoeden of gouden ijzers? — Pol. en Soc. leven: Gemeenschap in de arbeid, 1. - Congres van Gereformeerden. — Lit. en Kunst: Spel krachtens bevel. — Boekbespreking. — Pop. Wetensch. Schetsen: Koning Josia van Juda, 3. — Groninger Brieven. — Persschouw. — Jeugdleven. — Kerknieuws.

PROF. HOLWERDA EN ZIJN „EER" (II)

HOOFDARTIKEL

Maar is er nu geen mogelijkheid om te bewijzen, dat ik de feiten niet anders heb gesteld dan ze zijn, zó, dat ook de Heer Stap overtuigd wordt? Als ik zou komen met de notulen, welke reeds 11 Aug. 1945 in de kerkbode werden gepubliceerd over het onderhavige geval, wie nu eigenlijk uit de kerk zijn weggelopen, de minderheid van 29, die de discussie afbrak, en zich tot wettige kerkeraad proclameerde, of de meerderheid van 31, die juist de bespreking wilde openen, toen de verklaring van het niet voor vast en bondig kunnen houden kerkeraadsbesluit geworden was, dan zal de heer Stap zeggen: Die notulen hebben voor mij geen bewijskracht, want ik herinner mij, wat Ds Popma in zijn kerkbode van 18 Aug. 1945 schreef: „De voorstelling, die Da Holwerda geeft en die hij uit de notulen, opgesteld niet door de scriba van de ongedeelde kerkenraad (heeft?), is beslist met de feiten in strijd". Neen, deze notulen hebben hier geen waarde. Het ontbrak in die dagen niet aan bepaalde proclamaties. De minderheid proclameerde zich tot wettige kerkeraad. Zij proclameerde haar voorstelling van zaken als de juiste. „Uw kerkeraad geeft de gang van zaken weer", schreef Ds Popma steeds.

Is het dan niet volkomen eerlijk om te komen met de afzettingsbul zelf? Ik zeg niet, dat zij de feiten zuiver weergeeft. Maar dat laat ik hier terzijde. Ik zeg alleen, dat deze bul voor de heer Stap authentieke waarheid moet zijn, omdat zijn kerkeraad toen gezegd heeft: dit is de waarheid voor God en mensen. Met welke waarheid kwam de zich als wettige kerkeraad proclamerende minderheid tot de classis, op grond waarvan zij de hulp der classis inriep? Wel, de minderheid kwam aldus klagen: „dat zij van oordeel is, dat Ds Holwerda (en dan volgen 30 andere namen) tezamen vormende de meerderheid in die genoemde kerkeraad, zich door dat besluit (nl. dat zij de leeruitspraken niet voor vast en bondig kunnen houden en alle hiermee in verband staande schorsingen en afzettingen van ambtsdragers niet erkennen) en de daarna gevolgde handelingen hunnerzijds (nl. het op de Zondag 8 Juli beleggen van afzonderlijke Godsdienstoefeningen) hebben schuldig gemaakt aan de zonde van openbare scheurmaking en dientengevolge niet langer als trouwe ambtsdragers in de gemeente van Christus mogen worden geduld".

De eigen kerkeraad van de heer Stap heeft dus niet voor de classis verklaard, dat Prof. Holwerda de bestaande kerk had vaarwel gezegd, maar dat hij door het besluit van niet voor vast en bondig houden, en door de daarna gevolgde handelingen, het beleggen van eigen kerkdiensten, zich bezondigd heeft aan een daad van openbare scheurmaking. De eigen kerkeraad zeide dus: dat besluit is de alles zeggende en beslissende daad geweest. Wat vroeg daarom zijn eigen kerkeraad? Vroeg hij, om te constateren, dat Prof. Holwerda eigenwillig het kerkverband verbroken had, en vaarwel had gezegd? Neen, hij vroeg de hulp en de medewerking der classis om Prof. Holwerda uit zijn ambt te ontzetten! Het staat er zo: „dat zij uit de aard der zaak buiten machte zijn in overeenstemming met dit hun oordeel de genoemde personen uit hun resp. ambten te ontzetten, weshalve zij de hulp en medewerking der classis inroepen, opdat zij in het vervolg bij uitsluiting als de wettige kerkeraad van de Gereformeerde Kerk van Amersfoort kunnen optreden". Waarom legde Uw kerkeraad zulk een verklaring af, zo hij eenvoudig had kunnen zeggen: de meerderheid, met Prof. Holwerda voorop, is uit de kerk weggelopen? Wij laten, aldus de heer Stap, hier de vraag onbesproken, of dat verstandig is geweest om tot afzetting over te gaan, waar de personen in kwestie metterdaad onze kerk hadden vaarwel gezegd. Maar de vraag, welke niet onbesproken kan blijven is: Waarom legde Uw kerkeraad deze verklaring af? Waarom deed hij dat, als de dingen zo kinderlijk eenvoudig lagen als U voorstelt? Het is, dunkt me, nog al eenvoudig: omdat het niet waar is, dat Prof. Holwerda de bestaande kerk had vaarwel gezegd. Hij had alleen maar verklaard niet voor vast en bondig te kunnen houden, en toen zijn verklaring kerkeraadsbesluit was geworden, liep de minderheid weg, en proclameerde zichzelf tot wettige kerkeraad, en brak alle discussie af!

Als de heer Stap de moeite had genomen even na te denken over wat hij schreef, zou hij zelf de onhoudbaarheid van zijn woorden hebben ingezien. Vrijdagavond 6 Juli 1945 lag daar het kerkeraadsbesluit. De minderheid zeide: wij praten niet meer. Zo zijn wij uit elkaar gegaan met een regeling voor de kerkdiensten op 8 Juli. Maar wij waren op Zondag 8 Juli geen geschorste ambtsdragers, zodat de heer Stap nog met een schijn van recht zou kunnen zeggen: zij hebben als geschorste ambtsdragers eigenwillig kerkdiensten belegd. De afzettingsbul is gedateerd 12 Juli 1952. Bovendien, hoe kan de eigen kerkeraad van de heer Stap voor de classis de kwestie stellen van wettige en onwettige kerkeraad, als hij eenvoudig had kunnen verklaren: Prof. Holwerda c.s. hebben het verband met de Gereformeerde Kerken verbroken? Verder: wie de bestaande kerk vaarwel zegt, verliest alle aanspraken op de kerkelijke goederen. Hoe kan er dan een kerkelijke verdeling der goederen plaats vinden, waarbij beide partijen verklaren dit te doen onder voorbehoud van alle rechten, en beide in de acte van boedelscheiding pretenderen de wettige voortzetting te zijn van de Geref. Kerk te Amersfoort?

Ik gaf der waarheid wel getuigenis, toen ik zelde dat Prof. Holwerda weggescholden is. Toen hij aan die verklaring vasthield, en deze kerkeraadsbesluit werd, toen hebben wij in Amersfoort de kerkrechtelijke dwaasheid gezien van een minderheid, die zich tot wettige kerkeraad proclameerde. En toen heeft die minderheid gezegd van een kerkeraad, die niet eens geschorst was: zij hebben eigen kerkdiensten belegd. En toen is die minderheid Maandag 11 Juli '45 op de classis gekomen, heeft zij de hulp ingeroepen om ons uit het ambt te ontzetten. Zij nam niet eens de moeite om de classis zuiver in te lichten. Ja, zij ontzag zich niet de feiten onjuist weer te geven. Op die donkere Vrijdagavond triumfeerde te Amersfoort het Synodale kerkrecht. En de minderheid kon alleen daarom zo revolutionair optreden, met schending van alle kerkrechtelijke normen, omdat zij van te voren wist, dat zij èn de Synode èn de classis achter zich had, omdat toen het wachtwoord was: al wie zich niet conformeert, al wie niet voor vast en bondig houdt is daarmee ipso facto een openbare scheurmaker. Naar dat consigne heeft de minderheid die avond gehandeld.

En nu zou ik al tevreden zijn als de heer Stap die afzettingsbul nog eens nader bekeek, en aan Prof. Holwerda de eer teruggaf, welke hem toekomt: een openbare scheurmaker te zijn naar het Synodale kerkrecht. Want dit is mijn ernstig bezwaar tegen zijn artikel, dat hij doet alsof Prof. Holwerda het is naar het Gereformeerde kerkrecht, dat inderdaad vervloekt een ieder, die uit zijn wettige dienst wegloopt, en de kerk vaarwel zegt, en schismatiek een andere kerkformatie sticht. En dat is nu niet waar. Prof. Holwerda is een openbare scheurmaker naar het kerkrecht van de Synodocratie, welke onderwerping eist aan alle besluiten der meerdere vergadering. De heer Stap weet heel goed — want Prof. Holwerda heeft het ook met

AAN ONZE LEZERS.

Tot hiertoe werd, gelijk bekend, in overeenstemming met de wens, vóór zijn heengaan door Prof. Schilder geuit, de redactie van ons blad waargenomen door de hoogleraren van de Theologische Hogeschool.

Zij vormden een voorlopige redactie-commissie.

Hierin is in zóver verandering gekomen, dat de hoogleraren Deddens, Jager en Veenhof voortaan de redactie zullen vormen, terwijl het getal redacteuren is uitgebreid met de heren Ds E. Th. v. d. Born en P. Groen, tot hiertoe medewerkers aan ons blad. Enige introductie van deze, aan onze lezers door en door bekende schrijvers, zou zijn water naar de zee dragen — wij zullen het daarom alleen laten bij een woord van dank aan beide heren, dat zij zich voor het redacteurschap lieten vinden.

Ons voornemen is, indien mogelijk, het aantal redacteuren in de nabije toekomst nog uit te breiden. Ook ligt het in de bedoeling, dat de huidige en toekomstige medewerkers aandacht zullen geven — gelijk dit vooral in „De Reformatie" uit de jaren vóór de Duitse bezetting het geval was, en ook bij de herverschijning nooit uit het oog werd verloren — aan zoveel mogelijk sectoren van het gereformeerde leven, wat de verklarende ondertitel van ons blad in de „kop" trouwens ten doel stelt.

Wij beogen niet anders dan ons gereformeerde volk te dienen, d.w.z. „voorlichting" te geven naar de Schriften. Wij begeren, en zegene de Here ons pogen, naar de mate van gaven en krachten ons geschonken, voor de waarheid Gods op de bres te staan, gelijk onze onvergetelijke Prof. Schilder, met het bizondere charisma, hem door de Here verleend, dit een lange reeks van jaren heeft mogen doen.

REDACTIE EN UITGEEFSTER.

hem besproken — dat dit zijn droefheid was, dat er geen ruimte meer in de kerken bestond voor werkelijke conscientiebezwaren, en dat het dilemma — ook op de kerkeraad van Amersfoort — zo gesteld werd: conformeren of heengaan. Niet conformeren, dan naar artikel 79 en 80 er uit als een openbare scheurmaker, die het kerkverband aantast. Hoe is hij in die dagen geprest om toch vrijwillig heen te gaan!

Geef hem zijn eer weer terug! Ds Popma, die gebogen heeft voor de afgod der synodocratie, schreef in de brochure „Waarheid en Eenheid", bl. 13, dat een ambtsdrager, die het niet eens is met de aangenomen leer der kerk, behoort te verrichten een daad van grote zedelijke moed en zelfverloochening; hij moet nl. zijn ambt neerleggen". Hier tegenover merkt dan Prof. Holwerda op in de brochure „Eenheid door Waarheid": „Ik mag hier wel zeggen, dat ik persoonlijk lange tijd overwogen heb om mijn ambt maar neer te leggen. Ik huiverde er voor terug, dat de gemeente in brokken zou vliegen; ik zag ook tegen al de narigheid van het kerkelijke conflict op voor mezelf. Ik heb gedacht: laat ik maar heengaan. Het was in alle opzichten voor het „vlees" de gemakkelijkste weg geweest. Maar ik heb het tenslotte niet gedurfd. Want wie van Christus het ambt ontvangt, ontvangt daarmee de opdracht om m e t d e i n z e t v a n z i j n h e l e p e r s o o n voor de l e e r d e r w a a r h e i d te staan alsmede voor h e t r e c h t, dat de kerken naar het Woord Gods voor hun onderlinge samenleving hebben vastgesteld. Elke ambtsdrager moet de belijdenis en het kerkrecht verdedigen, ook al zou hij er zelf bij ten gronde gaan. Wie op een critiek moment zijn ambt n e e r l e g t, zou het zichzelf gemakkelijk maken; hij ontwijkt de strijd en de narigheid, maar hij zou meteen Christus verloochenen en zijn opdracht ontrouw worden. Hij zou het ambt bedienen, zolang het hem geen moeite bracht en geen smaad. Maar hij ging deserteren, toen het begon te spannen. En daartoe heb ik niet kunnen komen, O neen, ik denk er niet aan mezelf een kroontje op het hoofd te zetten. Wat ik deed, was niets meer dan mijn simpele plicht. Er zat geen greintje heldhaftigheid in. Het was niets meer dan simpele ambtstrouw. Maar dat men aan de overkant de moed heeft ons een gebrek aan zedelijke moed en zelfverloochening te verwijten, dat versta ik niet".

In deze woorden gaf Prof. Holwerda zijn zelfportret. En het laat zich herkennen in heel de kerkelijke strijd, die hij mee te Amersfoort gevoerd heeft. Het laat zich zelfs ook nog herkennen uit de afzettingsbul van de kerkeraad van de heer Stap. Zelfs uit deze, niet voor o n s, maar wel voor h e m, authentieke waarheid, verrijst nog voor het oog het beeld van de man, die niet uit de kerk wegliep, maar die uit de kerk is weggescholden, omdat hij belijdenis en kerkrecht tot het eind bleef verdedigen, en die reeds Ds Popma vermaande, om nu eens op te houden met een psychologie van het schisma, omdat de „feiten er toch niet door veranderen, dat wij uit elkaar gebroken zijn op dogmatische en kerkrechtelijke gronden en nergens anders om"! Maar het moment kwam, dat de minderheid zeide: wij praten niet meer. Zij hadden bovendien nog helemaal niet gepraat. Zij hadden alleen maar gezegd: Hij is schorsingwaardig. En alleen maar geprest om toch vrijwillig heen te gaan. En toen Prof. Holwerda Zondag 8 Juli 1945 het Woord bediende, deed hij dat in opdracht van zijn wettige kerkeraad, zelfs nog wettig in de ogen van de heer Stap, want niemand was geschorst, of afgezet. Of moet een niet-geschorste ambtsdrager soms het Woord niet bedienen als een minderheid zo maar zegt: pardon, mijnheer, wij zijn de wettige kerkeraad? Dat kan de heer Stap op zijn eigen standpunt alleen volhouden als hij zegt: op het moment, dat Prof. Holwerda zijn v e r k l a r i n g aflegde, op dát moment was hij ipso facto geschorst. Maar dan blijft er ook op zijn eigen standpunt niets meer over van zijn artikel, dat Prof. Holwerda de kerk vaarwel heeft gezegd, toen hij eigen kerkdiensten ging beleggen met zijn kerkeraad. Hij was toen reeds volgens de heer Stap een geschorste, ja afgezette ambtsdrager. En hij was het vanwege zijn v e r k l a r i n g niet voor vast en bondig te kunnen houden.

En hiermee is heel de legende, waaraan ook de heer Stap rustig blijft voortspinnen, aan flarden gescheurd. En Prof. Holwerda behoudt zijn e e r, dat hij een openbare scheurmaker is naar het beginsel der synodocratie. Voor deze eer, die Prof. Holwerda met Prof. Greijdanus en Prof. Schilder en vele andere heeft, voor deze eer wil ik blijven vechten. Dat klinkt misschien wat wonderlijk. En toch is het dat niet. Want zo alleen behouden we de scherpe tegenstelling waar het om gaat, ook vandaag nog. Toen de Synodocratie zeide: het is revolutie, zeiden wij: het is reformatie. Toen wij zeiden: het is reformatie, zeide de Synodocratie: het is revolutie. En zo zijn wij beide, de heer Stap en ik, weer teruggeworpen op het Woord Gods alleen, en alzo teruggekomen bij de alles beheersende vraag: wie is hier verblind? De Strijdende Kerk van 24 Mei 1952 heeft zich ook bezig gehouden met mijn artikel en vraagt: of wij dan geen ogenblik de mogelijkheid durven stellen, dat wij gedwaald hebben? aangenomen de gaafheid van overtuiging en de bedoeling van de vrijgemaakte broeders? Hierop zou ik nu, ook aan de heer Stap, willen antwoorden: de zaaksgerechtigheid der vrijmaking ligt in het b l i j v e n bij de belijdenis en het kerkrecht. Wij hebben ons niet schuldig gemaakt aan een interpretatie der belijdenis en van de kerkenorde. Wij zijn gebleven, die wij waren. Wij hebben niets toegevoegd en ook niets afgedaan. Wij spreken niet met een absoluutheid, welke alleen de Schrift toekomt. Wij spreken naar de Schrift, en doen belijdenis van de waarheid naar de Drie Formulieren van Enigheid. Dat dit spreken daardoor een absoluut karakter krijgt, is vanzelfsprekend. Wij moeten er zelfs voor willen sterven. En Prof. Holwerda is gestorven in trouw aan deze aangenomen leer en aangenomen kerkregering. En niemand kan zeggen: hij is weggelopen. Hij is uitgebannen. Dat heeft de Synodocratie gedaan ook met een absoluutheid, waarbij men geen ogenblik het element van zonde en dwaling heeft uitgeschakeld. Maar men is met zichzelf in tegenstrijd gekomen, toen men bij het sterven van Prof. Schilder en ook van Prof. Holwerda ging zeggen, dat de dood de tegenstellingen verzoent. Daarmee heeft men ipso facto van alle schorsingen en afzettingen een spel gemaakt.

En aan de heer Stap zou ik nog willen vragen: publiceer de afzettingsbul van Prof. Holwerda, opdat ieder kan lezen wat Uw eigen kerkeraad verklaarde. Het besluit van niet voor vast en bondig houden, dat heeft het hem gedaan. En wat tenslotte de smarten en de vreugden van Prof. Holwerda betreft: dat kunt U nooit begrijpen, zolang U hem niet kent in zijn trouw aan de belijdenis, en het recht der kerk, in zijn trouw als „broeder en vriend van weleer". Maar zijn preek over Psalm 122 is de weg om recht in zijn hart te kijken.

v. d. B.

UIT DE SCHRIFT

„In dagen van ellende op God vertrouwen"

> „Wie onder u vreest den HERE, wie hoort naar de stem van zijn knecht? Wanneer hij in diepe duisternis wandelt, van licht beroofd, vertrouwe hij op den naam des HEREN en steune op zijn God" (N.V., Jes. 50 : 10).

Deze woorden zijn door Jesaja gericht tot een volk, dat in grote nood was. Ze zijn namelijk bestemd voor een volk in ballingschap. Maar ze hebben betekenis voor alle tijden en voor allen, die in duisternis wandelen. En daarom willen we de bijzondere omstandigheden, waaronder ze gesproken en geschreven zijn, buiten beschouwing laten. En ons afvragen, wat de HERE door deze woorden nú tot ons te zeggen heeft.

Allereerst wordt gevraagd: „Wie onder u vreest de HERE, wie hoort naar de stem van zijn knecht?" Het behoort zó te zijn, dat alle leden van de Kerk de HERE vrezen. Zodat deze vraag eigenlijk niet nodig moest zijn. Maar Schrift en historie leren ons, dat er tijden zijn, waarin wel velen de Naam des HEREN noemen, maar toch niet afstaan van ongerechtigheid.

Ja, als we ons zelf recht kennen en ons leven toetsen aan het Woord des HEREN, dan vragen we ons ook wel eens af: Vrees ik eigenlijk de HERE wel?

Wat is dat: de HERE vrezen? Er zijn mensen die denken bij vrees aan angst. Maar dat is niet juist. God vrezen wil zeggen: Eerbied en ontzag voor God hebben. Voor zijn Woord beven. Bang zijn om de wegen des HEREN te verlaten. Slaven hebben angst voor een eigenaar, die een tyran is. Maar kinderen vrezen, als het goed is, voor de toorn van hun vader. Zo vrezen kinderen Gods hun Vader, die in de hemelen is. Als ze gezondigd hebben krijgen ze het benauwd. En ze hebben geen vrede eer ze die bepaalde zonde voor God belijden. En dan is het weer goed. Maar tot de vreze des HEREN behoort niet alleen het bang zijn voor de zonde. Doch ook het lust hebben in het doen van de wil van de hemelse Vader.

Daarom volgt er ook: Wie hoort naar de stem van zijn knecht? We kunnen bij de stem van zijn knecht denken aan de profeet Jesaja. Maar waarschijnlijk moeten we denken aan de stem van de Messias, de Knecht des HEREN bij uitnemendheid. Voor ons wil het zeggen, dat de vreze des HEREN uitkomt in het horen naar het woord van Christus. En dat „horen" is niet maar even luisteren, om dan over te gaan tot de orde van de dag. Maar „horen" wil zeggen: gehoorzamen en dus ook het doen van het Woord des HEREN. Dat is juist het kenmerk van de echte godsdienst. Heidenen willen hun goden zien. Ze formeren zich godenbeelden, die ze tasten kunnen en zien kunnen. De HERE echter s p r e e k t tot zijn volk. En de ware godsvrucht bestaat in het geloven van Gods beloften en het gehoorzamen van Gods geboden. In het aanvaarden van het evangelie van Jezus Christus. En in het onderhouden van alles, wat Hij zijn discipelen geboden heeft. Als ik hoor en zie wat vele christenen zich veroorloven, dan kan ik de vraag niet van mij afzetten: Vrezen ze de HERE wel?

Ik denk echter, dat we maar niet van ons af moeten zien, maar in eigen kring de vraag moeten stellen: Vreest gij de HERE en hoort gij naar de stem van zijn Knecht? Daar ligt in deze vraag ook een opwekking om, als we het nog niet deden, er vandaag mee te beginnen. Want dat is de HERE welbehagelijk.

„Nu dan, Israël, wat vraagt de HERE uw God van u, dan de HERE uw God te vrezen, door in al zijn wegen te wandelen; Hem lief te hebben; de HERE uw God te dienen met uw ganse hart en met uw ganse ziel" (Deut. 10 : 12).

*

Nu kan het gebeuren, dat zij, die de HERE vrezen, toch in duisternissen wandelen. Zo staat er letterlijk: duisternissen. De Nieuwe Vertaling leest: diepe duisternis. Het kan zó worden, dat ze geen licht zien. Van licht beroofd zijn. De vromen, die in ballingschap waren meegevoerd, zullen wel vaak gezucht hebben: Wat moet er van ons worden? Zullen we wel ooit in het beloofde land terugkeren? Zal de vijand eeuwig over ons heersen? Moeten onze kinderen in het heidendom omkomen? Ze wandelden in diepe duisternis.

Zo kunnen zij, die de HERE vrezen, nog wel in diepe duisternis wandelen. Dat wil zeggen: diep in nood zijn. Geen doorzicht en geen uitzicht hebben.

Ik denk, dat we dit woord mogen nemen in de ruimste betekenis. Het is als een spreekwoord onder ons geworden: de lichten der wereld gaan uit. Het wordt in de wereld al duisterder. De afval vreet voort als de kanker. De massa keert terug tot een modern heidendom. Wie durft nog spreken van de christenvolken van Europa? Maar benauwender is het verval in de kerken zelf. Zeker, het getal gedoopten is hier en daar nog groot. Maar hoevelen van die gedoopten blijven de HERE vrezen? Hoeveel mensen, die Zondags nog een keer naar de kerk gaan, zitten even zo vrolijk in de bioscoop? Als ik me niet vergis neemt het leerlingental op de openbare scholen in de grote steden toe, terwijl het getal op de christelijke scholen afneemt. En hoe staat het met het gehalte van het christelijk onderwijs op onze lagere en hogere scholen? Waar gaan we heen? We wandelen in duisternis en zien geen licht. Daarbij kunnen ellenden komen in ons persoonlijk leven. Ik zal daarover niet uitweiden. Wie in duisternis zit verstaat me wel. Dit leven kan zo duister worden, dat men niet meer weet hoe het verder moet. Ook voor hen die de HERE vrezen. En nu heb ik nog vergeten al de verdrietelijkheden onder de broederen van hetzelfde huis. Die niet voortkomen uit de vreze des HEREN.

*

Wat moet hij doen, die in duisternis wandelt, van licht beroofd? „Hij vertrouwe op de Naam des HEREN en steune op zijn God." Wij hebben niet te doen met een onbekende God. Maar met de HERE, die zich bekend heeft gemaakt. Hij heeft zijn Naam geopenbaard. Met de Naam des HEREN wordt bedoeld de HERE, die zich heeft bekend gemaakt. Door zijn woorden en zijn daden. Wij kennen Hem door het evangelie van Jezus Christus. Want Hij is barmhartig en genadig. Zó barmhartig, dat Hij zijn eigen Zoon voor ons heeft overgegeven in de dood des kruises, opdat wij zouden leven. Wat is Hij machtig en ontzagwekkend in zijn heerlijke kracht.

Allen, die de HERE vrezen hebben het deze week aanschouwd in de adembenemende majesteit van donder en bliksem, die de aarde deed schudden op haar grondvesten. We mogen op Hem vertrouwen met ons ganse hart. Hij stelt niet teleur. We mogen op Hem leunen. Hij wordt niet moede en niet mat. Zou Hij, de almachtige God, ons niet kunnen doorhelpen? Zou Hij, die zijn eigen Zoon ons gegeven heeft, ons niet willen dragen? Door vuur en water, door duistere nacht en helle-donker? Heeft de HERE zijn kerk niet bewaard en zal Hij haar niet bewaren? Kan één schepsel tegen zijn wil zich roeren of bewegen? Kan Hij niet troosten als een moeder en helpen als een vader? Is het waar wat de HERE in zijn Woord beloofd heeft? Is het waar, dat hemel en aarde voorbij zullen gaan, maar dat zijn Woord bestaat in eeuwigheid? Goddank, het is waar. Het staat op recht en waarheid pal.

Welnu dan: Vertrouw op de HERE en steun op uw God.

> „Al zou de vijgeboom niet bloeien,
> en er geen opbrengst aan de wijnstokken zijn,
> de vrucht van den olijfboom teleurstellen;
> al zouden de akkers geen spijs opleveren,
> de schapen uit de kooi verdreven zijn
> en er geen runderen in de stallingen zijn,
> nochtans zal ik juichen in den HERE,
> jubelen in den God van mijn heil.
> De HERE Here is mijn kracht:
> Hij maakt mijn voeten als die der hinden,
> Hij doet mij treden op mijn hoogten."
> (N.V., Hab. 3 : 17—19).

*

Ik las dezer dagen een beschrijving van de heldhaftige mens, die steunt op zichzelf en uit zichzelf de kracht put om onder alle omstandigheden staande te blijven. Geen onheil moet hem van zijn stuk brengen. Geen leed moet hem neerdrukken. Zelfs de dood moet hem niet in de war brengen. Er zijn enkele mensen geweest, die het in deze zogenaamde heldhaftig-